

T.B.M.M.

HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ

Grup Başkanlığı

Sayı :

21813

Tarih :

10.10.2022

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

30.06.1934 tarihli ve 2548 sayılı Cezaevleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkûmlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanunun Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun Teklifimiz gerekçesi ile birlikte ilişikte sunulmuştur.

Gereğini arz ederiz.

H. Saruhan OLUÇ
HDP Grup Başkanvekili
İstanbul Milletvekili

Meral DANIŞ BEŞTAŞ
HDP Grup Başkanvekili
Siirt Milletvekili

GENEL GEREKÇE

Cezaevlerinde yaşanan sorunlar çok boyutlu olup, yasal düzenlemeler ve mevcut uygulamalar; cezaevinde cezasının infazını tamamlamakta olan mahkûmların haricinde mahkûm yakınlarının, vasilerinin, hatta cebri icra yolu ile alacağını tahsil etmek isteyen yurttaşların da mağduriyetine neden olmaktadır.

Yürürlükten kaldırılmasını öngördüğümüz 30.06.1934 tarihli ve 2548 sayılı Cezaevleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkûmlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanunu; icra müdürlükleri vasıtası ile alınan cezaevi harçları ve mahkûmlara ödettirilen iase bedelinden elde edilen gelirlerle yeni cezaevlerinin açılmasını öngörmektedir.

Diğer yandan geçmiş yıllarda sormuş olduğumuz bir soru önergesine Adalet Bakanlığı tarafından verilen yanıtta, hükümlü ve tutuklulardan tahsil edilen iase bedellerinin *Adalet Bakanlığı'na bağlı İş yurtları Kurumu Daire Başkanlığı'na ait hükümlü ve tutuklu yiyecek bedeli hesaplarına aktarıldığı; aktarılan bu paraların, ceza infaz kurumlarının tüketime yönelik mal ve malzeme alımları, hizmet alımları, menkul ve gayrimenkul mal bakım onarımı, mamul mal alımları, menkul ve gayrimenkullerin büyük çaplı onarımları için harcandığı* ifade edilmiştir.

TBMM BAŞKANLIĞI		
Tali Komisyon	İnsan Haklarını İnceleme Plan ve Bütçe	
Esas Komisyon	Adalet	
Tarih: 11 Ekim 2022		Esas No: 2/4643

T B M M KANUNLAR ve KARARLAR BSK.LİĞİ
1 0 Ekim 2022
Numara:

T B M M GENEL EVRAK
1 0 Ekim 2022
No: 1092046

Ancak belirtmek gerekir ki, tahsil edilen bu paralar yoksul ailelerden cebri icra yolu ile tahsil edilmekte, aile fertlerinden birisinin cezaevinde olması nedeniyle hiçbir geliri olmayan mahpus yakını aileler bu borç yükü ile mağdur edilmektedir. Yine cezaevinde hükümlü olduğu için çalışmayan ve gelir elde edemeyen kimselerin borç yükümlülüğü fiiliyatta ailesine, hatta vasilerine sirayet ettirilmektedir. Bu husus “**cezaların şahsiliği**” ilkesine aykırıdır. Zira hükümlüye ait borç hükümlünün ailesinden tahsil edilmektedir.

Her ne kadar yürürlükten kaldırılmasını öngördüğümüz 30.06.1934 tarihli ve 2548 sayılı Cezaevleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkûmlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanunun Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun’un 2 inci maddesinin son fıkrasında “İşyurtlarında çalıştırılanlar ile ödeme gücü olmadığı anlaşılanlardan iâşe bedelleri alınmaz” hükmü yer alıyor ise de uygulamada “ödemeye gücü olmayan” aileler bu borç yükü ile baş başa bırakılmaktadırlar.

Halihazırda yaşanan pek çok örnek; kişilerin ilgili yerlerden aldıkları fakirlik ilmühaberine rağmen, bu borçların silinmediğini göstermektedir. Çok sayıda mahpus ve mahpus yakını bu borcun silinmesine dair başvuru yapmış ise de borçların silinmediği yargı ve vergi birimleri kayıtlarında görülmektedir.

Artan enflasyon oranları kuşkusuz mahpusları son derece olumsuz etkilemiş; salt koğuşlarda kullanmak zorunda oldukları buzdolabı ve çay makinelerinin yarattığı elektrik faturalarına dair borçlar da mahpusların hanesine yazılmıştır. Tarafımıza iletilen elektrik faturalarına dair meblağlar 1000-TL ile 1500 TL arasında olup; cezaevinde olduğu için hiçbir geliri olmayan mahpuslar açısından son derece önemli bir sorun alanı söz konusudur.

Silivri Cezaevinde bir mahpus; “günlük iâşe” bedeli olan 8,5 TL üzerinden hesaplanan ve faizi ile 1480-TL olan vergi borcuna sahip olup tüm başvurularına rağmen bu borcun mükellefi konumunda olması meseleyi özetleyen bir örnektir. Bu borcun aileye sirayeti ise yasal ve anayasal açıdan sakıncalıdır. Çünkü bu borcun kaynağı kişinin elde ettiği bir gelire değil, mücbir sebebe dayalıdır.

Bu nedenle fiiliyatta hükümlünün cezasının ailesine sirayet ettiren, aileleri borç yükümlülüğü altına sokan bu yasal düzenlemenin lağvedilmesi elzemdir. Nitekim 1934 yılında günün ve toplumun koşullarına göre düzenlenen, savaştan yeni çıkmış ve bu nedenle kendisine ekonomik kaynaklar yaratmakla yükümlü olan bir hükümetin öngörüsü ile tanzim edilmiş olan bu düzenlemenin günümüz koşulları ile de örtüşmediği açıktır. Zaten bu gereklilikten ötürü 2001 yılında kanunda değişiklik yapılarak “ödemeye gücü olmayanların ve iş yurtlarında çalışanların” iâşe bedeli ödemeyeceği öngörülmüştür. Ancak bu düzenleme yine de yeterli olmamış birçok hükümlü yakını maddi olarak ağır bir yük altına sokulmuştur.

Ayrıca cezaevlerinde uygulanan bir diğerk yöntem de mahkûmların iş yurtlarında çalıştırılarak cezaevleri bütçesine sağladıkları katkıdır. Kaldı ki bu düzenleme çok daha farklı boyutlara ulaşmış ve özel şirketler mahkûmların emeği ile ciddi karlar elde eder hale gelmişlerdir. 2008 yılında hayata geçen uygulamaya göre Adalet Bakanlığı'nın açtığı ihaleyi kazanan özel firmalar, hapishanede kurduğu üretim tesisi bünyesinde üretim yapmaya başlamışlardır. Makinelerini kendi kurup, ustasını da kendi bünyesinden sağlayan üretici firma, üretim tesisi kurduğu cezaevine kira ödemeksizin iş üretmektedir. Hal böyle iken özel sektörden kira bedeli talep etmeyen devletin, bir taraftan mahkûmları ucuz iş gücü ile çalıştırıp bir taraftan da iâşe bedeli talep etmesi Anayasa'ya ve hakkaniyete aykırı bir uygulamadır.

Devlet bu uygulama ile özel sektörü kira ve asgari ücret tutarındaki işçi ücretlerinden kurtarıırken; mahkûmun asgari ücretin altında "ucuz işgücü" olarak çalıştırılması bir tarafa mahkûm ve ailelerini "iâşe bedeli" uygulaması ile cezalandırmaktadır. Yani cezaevi binasını kullanan ve üstelik kar elde eden şirketlerden kira alınmazken mahpuslardan bir çeşit kira anlamına gelen iâşe bedeli alınması Anayasa'nın eşitlik ilkesinin açık ihlalidir.

Elbette bu noktada eklemek gerekir ki, günlük iâşe miktarı Adalet Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı ile birlikte belirlenen günlük kalori ihtiyacı ve bütçe imkanlarına göre belirlenen tutar olup mahkûmların diğerk temel ihtiyaçları bir tarafa, en temel insan hakkı olan beslenme ihtiyaçlarını dahi karşılar düzeyde olmadığı malumdur. Nitekim çoğu cezaevinde günlük öğünler bir öğüne düşürülmüş, üstelik sağlık, hijyen ve besleyici olmaktan çok uzak öğünler haline gelmiştir. Artık pek çok cezaevinde üretime katkı sağlayan mahkûmların en temel ihtiyaçlarını dahi karşılamaktan uzak bir bütçeleme yöntemi ile karşı karşıya bulunduğu açıktır.

Nitekim cezaevleri için ayrılan bütçe, kişilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına değil, yeni cezaevleri yapımına aktarılmaktadır. Elbette bu katkının büyükçe bir kısmı da mahkûmlardan ve ailelerinden tahsil edilmektedir. Oysa cezaevleri ve mahkeme binalarının yapılması "sosyal devlet" ilkesi gereğince devletin görevidir. Bu görevin yerine getirilmesi için mahkûmların aile fertlerine cebri icra uygulanması ile sosyal devlet kuramı ile örtüşmemektedir. Anayasa'nın 2 inci maddesinde "Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir." demek suretiyle Devletin, Anayasanın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti olduğu, insan haklarına dayandığı, hak ve özgürlüklerin güçlendirerek koruma altına aldığı, idarenin her türlü eylem ve işleminin hukuka uygun olması gerektiği Anayasa'ya aykırı olan tutum ve davranışlardan kaçındığı, hukuku tüm devlet organlarına egemen kıldığı, Anayasa ve yasalarla kendini bağlı saydığı, yargı denetiminin açık olduğu bir devlet tanımı yapılmaktadır. Sosyal devlet, bireylerin sosyal durumlarıyla ilgilenen, onlara asgari bir hayat düzeyi

sağlamayı, sosyal adalet ve sosyal güvenliğini gerçekleştirmeyi hedef alan devlettir. Bu itibarla da sosyal adaleti gerçekleştirmek, bireyin ve toplumun refahını sağlamak ve sosyal güvenliğini oluşturmak amaçlarına uygun bir biçimde hareket eder. Bu anlamda hazineye gelir elde etmek gayesiyle vatandaşlardan üstelik uygulamada, cezayı çeken kişinin yakınlarından zorla alacak tahsili bu ilke ile örtüşmez.

Yürürlükten kaldırılmasını öngördüğümüz bu yasanın Anayasa'ya aykırılık teşkil eden bir diğer noktası da Kanunun 1 inci maddesinde yer alan "İcra dairelerince miktar ve kıymeti muayyen olan ilamlı ve ilamsız alacaklardan tahsil olunan paranın %2'si ve kıymeti muayyen olmayan ilamların icrasından tahsil harcının yarısı nispetinde harç alınır. Maktu harçlar ilamın icraya konulduğu zaman peşin olarak alınır. Bu harçlar borçluya yükletilemez ve mahkûmunbîh meblağ bir milyon liradan aşağı olursa bundan harç alınmaz." hükmüdür. Bu düzenleme ile icra takibine konu gerçek ve kurumlar vergisine tabi tüzel kişiliklerin alacaklarının tahsil edilmesi halinde tahsil edilen paranın %2'si oranında cezaevi harcı kesilmektedir. Oysa ceza evleri ve mahkeme binalarının yapılması sosyal devlet ilkesi gereğince devlete ait bir görev olup bu görevin yerine getirilmesi; toplum içinde bir hak arama yolu olan ve alacağını alamayan, zor bir tahsil yolu olan icra marifetiyle alacağını tahsil eden vatandaşa yüklenemez. Sosyal devlet ilkesi gereğince bu görev Adalet Bakanlığı ve Bakanlığa bağlı Teknik İşler Daire Başkanlığına aittir. Gelirler Vergisi ve Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre safi kazançları üzerinden vergisini ödeyen gerçek kişi ile kurumların bu alacakları için icra yolu ile tahsil ettiklerinde yeniden harç alınması çifte vergilendirme yoludur. İcra marifeti ile alacaklarını tahsil etmeye çalışan kişiler diğer gerçek ve tüzel kişiler gibi vergilerini kazançları üzerinden zaten ödemiş bulunmaktadır. Bu nedenle bu hüküm aynı zamanda Anayasa'nın vergi ödevi başlıklı hükmüne de açıkça aykırılık teşkil etmektedir.

MADDE GEREKÇELERİ

Madde-1:30.06.1934 tarihli ve 2548 sayılı Cezaevleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkûmlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanunu'nun yürürlükten kaldırılması öngörülmektedir. Zira işbu kanun icra takibine konu gerçek ve kurumlar vergisine tabi tüzel kişiliklerin alacaklarının tahsil edilmesi halinde tahsil edilen paranın %2'si oranında kesilen cezaevi harcı uygulaması ile mahkûmlardan "iaşe bedeli" tahsil edilmesine yönelik hükümleri nedeniye Anayasa'nın sosyal devlet ilkesine, eşitlik ilkesine ve vergi ödevine dair hükmüne aykırılık teşkil etmektedir. Ayrıca yasada açıkça "ödeme gücü olmayanlardan iaşe bedeli alınmayacağı" hükmü yer almasına rağmen uygulamada "ödeme gücü olmayan mahpus yakınları"ndan bu bedellerin zorla tahsil edildiği bilinmektedir. Sosyal devlet ilkesine ve cezaların şahsiliği ilkesine aykırılık teşkil eden uygulamaları içeren bu kanunun kaldırılması elzemdir.

Madde-2:Kanunun yürürlük tarihini belirtmektedir.

Madde-3:Kanunun uygulanmasına dair hükümdür.

**CEZAEVLERİYLE MAHKEME BİNALARI İNŞASI KARŞILIĞI
OLARAK
ALINACAK HARÇLAR VE
MAHKÛMLARA ÖDETTİRİLECEK YİYECEK BEDELLERİ
HAKKINDA
KANUNUN YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILMASINADAİR KANUN
TEKLİFİ**

MADDE 1- (1) 30.06.1934 tarihli ve 2548 sayılı Cezaevleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkûmlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 2- (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3- (1) Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.